שמועות ופסקים שמצאתי כתוב בשם מרן שליט"א
(בעניני לחם משנה)

א. מש"כ המ"ב (בסי' קס"ז ס"ק כ"ג), שבשבת בשאומר ברכת המוציא, בשעת הזכרת ה' צריך להגביה "שתי החלות" של הלחם משנה, היינו "עם הכיסוי" שעליהם ושתחתיהם [שהרי בשבת יש דין כיסוי מלמעלה ומלמטה].

ב. בדין "שלם" בלחם משנה, לכתחילה צריך שלם לגמרי, ובדיעבד י"א עד שיעור אחד מארבעים ושמונה.

ג. הנוהגים לא לאכול מצה מו"ח ניסן מצטרף ללחם משנה [ומעשה עם החזו"א שפסק גם בער"פ שחל בשבת שיש איסור מצה, שמצטרף ללחם משנה, והובא באורחות רבינו (ח"ב עמוד י"א). ע"ש].

מדיני מגיע הלחמים

האם יכול לקחת ללחם משנה יותר משניים

שאלה: בדין לחם משנה שלוקחים "שניים", זכר לנס המן שהיה כפול ביום שישי, יש להסתפק האם צריך דווקא לקחת "שניים" ולא "שלוש", שכשיקח שלוש לא יהיה ניכר הענין של "שניים" וכר למן, או דלמא אין חילוק ויכול לקחת גם "שלוש" (שבכלל שלוש גם שניים), וצ"ע.

[ונפ"מ בעיקר כשעושים לחם משנה על "מצות", האם להקפיד לקחת דווקא "שניים", או שיכולים לקחת במות גדולה של מצות, והעיקר שיש בכללותם שניים, וצ"ע].

תשובה: יקח שניים. (דולה ומשקה, בכת"י).

שאלה (המשך): מרן שליט"א ענה שצריך לקחת בלחם משנה דוקא "שניים" ולא שלוש, וצ"ע שהביאו הפוסקים בשם האר"י לקחת י"ב חלות, ואיך יתקיים דין של "לחם משנה" של שניים, וצ"ע.

תשובה: זהו רק כשלוקח י"ב. (דולה ומשקה, כת"י).

[א"ה: מבואר דדעת מרן שליט"א שיש ענין "לכתחילה" דווקא "בשניים", אלא כשכשיש מעלת י"ב חלות (ע"פ המקובלים) גובר על מעלה זו, "ובדיעבד" גם יותר מב' חלות נחשב שיש כאן ענין של שניים, ודו"ק.

ומאידך מצאתי בכתבי תלמיד בשם מרן שליט"א, שאם לוקח שלוש אין בל חוסיף, משמע שמותר לקחת גם לכתחילה שלוש, וצ"ע].

כשיש לו אחת שלימה האם יחלקנה לשניים

שאלה: כשיש לאדם רק חלה אחת "שלימה", האם יתחכנה "לשניים", ויהיה לו לחם משנה של שתי חלות "חצויות", או שיברך על "אחת שלימה", וצ"ע.

תשובה: שלם עדיף, ויצרף לו עוד איזה פרוסה. (שאלת רב, עמוד שכ"ג).

[א"ה: לא נתברר כל הצורך האם זהו מחמת שמעלת "שלם" עדיף, או שלא מועיל מה שחותך השלם לשתיים להחשב "לחם משנה". ובשם הנצי"ב (במשיב דבר סי' כ"א) מביאים שאם הניע לפניו "שלם" ותחכו, לא נחשב כלל לחם משנה, שהכל תלוי איך הניע לפניו.

ובתשובה בכת"י כתב מרן שליט"א שכשיש לפניו ב' חצאים י"א דהוי לחם משנה, ומ"מ כשיש לפניו אחד שלם לא יחתכנו לשניים.

ובספר אורחות רבינו (ח"ב עמוד קי"ד), כתב בשם מרן הסטייפלר, שעיי' ב' פרוסות מקיימים מצוות לחם משנה, ע"ש].

לשאול משכנים לחם משנה כשיש לו ב' חצאים

שאלה: במצוות "לחם משנה" שלכתחילה צריך ב' שלמים, ובדיעבד מכשירים גם "בב' פרוסות", איך הדין כשיש לו ב' פרוסות האם מחוייב לשאול משכנים ב' שלמים, או לא.

תשובה: יש חיוב, ואפי' אם יש לו ב' פרוסות צריך לשאול. (נור החיים, עמוד ק"צ).

דיני ברכת המוציא בלחם משנה
שמע הברכה על לחם משנה ושח מה דינו

שאלה: יש להסתפק אם שמע הברכה של "המוציא" על לחם משנה, ושח לפני שטעם, שקי"ל שצריך לחזור ולברך המוציא. האם צריך לחזור שוב וליטול "לחם משנה" ולברך עליו, או דילמא כבר יצא בברכת המברך את "מצות לחם משנה", ויברך המוציא על פת אחת, וצ"ע.

תשובה: י"א דמהני. (שאלת רב, עמוד שכ"ד).

[א"ה: לכאורה ביאור שיטה זו, שכמו שבקידוש יש מצוה לשמוע "ברכות הקידוש" על כוס יין, וגם כשלא "שותה" יצא במצוות קידוש על הכוס, כמו כן בענין "לחם משנה" יש מצווה לשמוע "ברכה על שתי לחם", ובעצם שמיעת הברכה "שנאמרה על לחם משנה" קיים מצוות לחם משנה, ואח"כ יש עוד ענין לאכול "סעודת שבת", ובשביל זה צריך לחזור על ברכת המוציא, אבל מצוות "לחם משנה" יצא בברכה.

וכעין דוגמא לדבר יש להביא ראיה, שלמנהג שנוהגים שבוצעים רק "חלה אחת", א"כ יקשה איך קיימו מצוות "לחם משנה", והרי לא אכלו משני החלות, ובע"כ שעצם זה שאמרו את "הברכה על שתי חלות", זה נותן מעלה של לחם משנה, וכמו כן לשיטה זו בכל יוצא מאחר "ברכות הלחם משנה", יוצא "בעצם הברכה", וגם כשאח"כ דיבר יוצא בברכה].

בדין קורא לאור הנר וחשש שמא יטה

ביחוד דעת התוי"א בחשש שמא יטה
בנרות הדולקים יפה (וגז וחשמל)

שאלה: הנה דעת המ"ב (סי' רע"ה ס"ק ד') שבנרות שלנו "שדולקות יפה", אין חשש שמא יטה, ומותר לקרוא לאורם בשבת (ואין צריך שומר), שלא חיישינן שמא יבוא להטות. ויש שמועה שמרן החזו"א חולק בזה (הובא בדינים והנהגות חזו"א עמוד נ"ז), מהי דעת החזו"א בזה וטעמו.

תשובה: החזו"א סבר שבכל דבר יש חשש שיצטרכו לסדרו. (עם מקדשי שביעי, ח"ב עמוד קפ"ו).

[א"ה: וכן הביא את דעת מרן החזו"א (באריכות גדולה) באורחות רבינו (חלק א' עמוד קט"ז-קי"ח), והוסיפו [באורחות רבינו ובדינים והנהגות שם] שגם "בחשמל" דעת מרן החזו"א שיש חשש שמא יטה, וצריך שומר, וכן עי' בספר דעת החזו"א (עמוד ל"ב) באריכות, וכן בחוט שני (ח"ד פרק כ"ח) האריך בדעת החזו"א בזה.

(ושם בחוט שני מחדש, שמה שחשש החזו"א "בחשמל" שמא יטה, הוא באמת "חשש רחוק", ורק מצד "לא פלוג" חיישינן בזה, ע"ש, ושמעתי שהגאון ר' דב לנדא שליט"א סיען שמסיעם "לא פלוג" יש לאסור רק מנורה שאורה ע"י אש [הצהובות שהחוט מתחמם באש]. אבל מנורות פלורסנס שאין בזה אש אין כאן לא פלוג מנרות של פעם, ומותר גם לחזו"א).

וכן הביאו שם בשם מרן החזו"א לענין "מנורת נפט", ו"מנורת גז", שיש חשש שמא יטה.

ודרך אגב נזכיר, שמרן החזו"א החמיר עוד [וכמו שהביאו זאת האורחות רבינו ובדינים והנהגות שם]. במש"כ המ"ב בבה"ל שמועיל "לתלות פתקא על הנר", שאסור להטות בשבת, שנחשב כמו שומר, והחזו"א חולק שזה דומה לשומר ואסור, ע"ש.

ועוד הביאו שסובר מרן החזו"א שגם "בהסתכלות על השעון" צריך שומר, וכן החמיר "בהוצאת ספר מן הארון" שצריך שומר, ע"ש, וכן במחלוקת המ"א והב"ח אם מועיל "סגירת הנרות עם מפתח", סובר מרן החזו"א להחמיר, ע"ש.

אולם במעשה איש (חלק ה' עמוד ט"ז) הביא מרן שליט"א שהקיל מרן החזו"א כשסוגר הנר בתוך קופסא עם מפתח, ונותן המפתח לאחר, שאז נחשב כמו שומר ומותר, ויש שמועה שאמר כן להגאון ר' ביניש פינקל זצ"ל, ע"ש. ושמעתי שת"ח אחד שליט"א נחמיר "לנעול במנעול" גם הנרות שדולקות, וגם המתג שמוליקים, וגם הארון חשמל בבית, וגם ארון של בפתור גרטור, ונותן לאשתו המפתחות].

האם לדעת המ"ב שמותר בנרות הדולקות יפה מותר גם "בחשמל"

שאלה: לדעת המ"ב שמתיר לקרוא לאור הנר "בנרות הדולקות יפה", שאין חשש שמא יטה, איך הדין במנורות "חשמלי", האם גם מותר, וצ"ע.

תשובה: הנ"ב מתיר בנרות שדולקים יפה שלא צריך לסדר אותם, אבל חשמל צריכים לפעמים לסדרן. (עם מקדשי שביעי, עמוד קפ"ז).

[א"ה: דעת מרן שליט"א כאן הוא חידוש, שגם למ"ב יהיה חשש "במנורות חשמלי שמא יטה, ואסור לקרוא לאורו בלי שומר, אולם החוט שני (ח"ד פרק כ"ח) ומרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל (הובא במ"ב הוצ' דרשו כאן מס' 14), סוברים שלדעת המ"ב כשם שמותר "נרות הדולקות יפה", כך מותר גם מנורות "חשמלי", ורק לחזו"א שאוסר בנרות שדולקות יפה אסור גם חשמל, ודו"ק].

חשש של "ביטול תורה" בגזירת החזו"א בנרות הדולקים יפה
(בגז ובחשמל)

שאלה: צ"ע לדעת מרן החזו"א שמחמיר שיש חשש "שמא יטה" גם "בנרות הדולקות יפה" (וכן בגז וחשמל), ואסור ללמוד לאורם בלי שומר, שא"כ יביא זאת "לביטול תורה", שהרבה אין להם שומר ויאסר להם ללמוד, וצ"ע.

תשובה: אחד שאל את זה לחזו"א, ואמר לו שחד"ל כשגזרו שלא לקרוא לאור הנר ידעו שיהיה ביטול תורה, ובכל זאת גזרו. (עם מקדשי שביעי, עמוד קפ"ז).

[א"ה: וכן הביאו זאת בשם החזו"א בספר דעת החזו"א (עמוד ל"ב), ובאורחות רבינו (ח"א עמודים קט"ו קי"ט).

והחזו"א הוסיף שזהו תפקיד של האשה בליל שבת להיות "שומר" של הבעל, כדי שיוכל ללמוד.

ועוד הוסיף החזו"א שבל אחד צריך לדעת כמה דפים בגמ' בע"פ, שיוכל לחזור עליהם בע"פ בליל שבת, וכן נהג מרן הסטייפלר (וידוע שמרן הסטייפלר חיבר ספר שלם של נימוטריאות על התורה, שנתחדש לו בלילות שבת, כשהיה אסור ללמוד לאור הנר).

ובספר מעשה איש (ח"ב עמוד קי"ד) הביא, שהחזו"א אמר שכשם שמכינים נשולנס לשבת, כך צריך להכין מסכתא בעל פה לשבת.

ועוד כתב שם שהגאון ר' פנחס שרייבר זצ"ל אמר שהחזו"א אמר לו שמרוב אהבת התורה של מרן הח"ח, חיפש קולות בחשש שמא יטה, שלא לפגוע בלימוד התורה של ליל שבת אצל כלל ישראל, ושמעתי שכתוב בספר אחד שהח"ח לעצמו החמיר, ולא סמך על מה שמיקל בנרות זמנינו].

האם קטן יכול להיות שומר כדי להתיר לקרוא לאור הנר

שאלה: במה דקי"ל שמותר לקרוא לאור הנר ע"י "שומר", יש להסתפק אם "קטן" יכול להיות שומר כדי להתיר לקרוא, או לא.

תשובה: אם יש בו דעת לצעוק שבת כשרואה שמסדרים את הנר, יכול. (עם מקדשי שביעי, עמוד קפ"ז).

[א"ה: וכן הביא זאת בספר דעת החזו"א (עמוד ל"ב), ובאורחות רבינו (ח"א עמודים קט"ו קי"ח), והביאו כמה ספרים שמרן שליט"א כשהיה "ילד קטן" היה שומר של מרן החזו"א, וכן היה שומר בילדותו לאביו מרן הסטייפלר זצ"ל.

(והטעם שלקחו רבותינו וצוק"ל "קטן" לשומר, ולא גדול, נשים ביטול תורה של גדול, משא"כ בקטן, וגם לחנכו).

ואגב דאייריגן בענייני "שומר", נביא כמה פנינים מעניני שומר ממרנן החזו"א והסטייפלר זצוק"ל.

א. הביאו כמה ספרים (בדינים והנהגות שם ובאורחות רבינו שם) שמרן החזו"א כשמינה שומר שישמור עליו, עשה "נסיון" כאילו הולך להטות הנר, ולראות שבאמת שומר טוב, ומעירים לו על כך.

(ויש לעיין אם סובר שזהו הנהגה "המחוייבת" לכל אחר שלוקח שומר לעשות כן, או שרק מכח זהירותו החמיר על עצמו, או י"ל שחשש שמא השומרים מפחדים ממנו ולא יעירו לו, ולכן ניסה אותם, אבל אדם רגיל שאין לו חשש זה אין צריך, וצ"ע).

ב. הביאו שם שמרן החזו"א קרא "שניים מקרא" עם "שני שומרים". (וצ"ע טעמו מדוע הצריך "שני שומרים", ושמא מכיון שהוא "זמן רב", חשש שמא אחד יסיח דעתו "ברגע אחד", ואז יהיה השני שומר, וצ"ע).

ג. עוד הביאו שם שהחזו"א עצמו, פעם אחת ראה אחד לומד בבית מדרשו, "ושמר עליו" להצילו מאיסור, וכן פעם אחת אחד אמר תהלים, והחזו"א שמר עליו להצילו מאיסור.

(וצ"ע האם יש ללמוד מזה למעשה לנהוג כן, כשאחד רואה את חבירו "לומד באיסור", שיהיה חייב להיותו "שומר" שלו, שבמשמעות חיובו רק "לומר לו שאסור", ולא צריך להעמיד עצמו כשומר.

ואולי נחדש, שמכיון שידע החזו"א שלמ"ב מותר בנרות הדולקים יפה, ויש לאותו אחד על מי לסמוך, ולכן אפי' שהוא עצמו החמיר, אין בכוחו לאסור על אותו אחד הסומך על המ"ב, ורק לשיטת עצמו שאסור העמיד עצמו להיות לו לשומר, וצ"ע).

ד. בספר מעשה איש (ח"ב עמוד ק"ד) הביא בשם הגאון ר' מאיר צבי ברגמן שליט"א שפעם למד בבית מדרשו של החזו"א בקבצה בית המדרש, ומנורת הגז דלקה בקצה השני, והחזו"א הלך "הלוך וחוזר" ושינן לימודו, ואמר לגרמ"צ שליט"א שילמד והוא ישמור עליו, פעם אחת בהסתכלות עליו, ופעם אחת בהסתכלות על הנר, [שיש שתי דרכים איך לשמור, או להסתכל על האדם או להסתכל על הנר].

ה. עוד הביאו שם שפעם אחת חל היארצייט של מרן החזו"א בשבת, ומרן הסטייפלר אמר שיעור בכולל חו"א בליל שבת (והשתתפו בשיעור מאות רבות של בני תורה), ומרן הסטייפלר קרא מתוך גמ' (ועוד ספרים) בזמן השיעור, ולפני כן מינה מרן הסטייפלר את מרן שליט"א שיהיה "שומר" שלו, ואפי' שוהו "שיעור ברבים" ויש מקום להתיר שרבים מדברו ליה, לא סמך על היתר זה.

ו. מרן הסטייפלר זצוק"ל לפעמים בליל שבת למד בספרים, וביקש מבתו שתחי' שתהיה "שומר" שלו (אבל עשה כן רק בזמנים קשים, ולא זמן מרובה, שלא להטריח אותה). וכן מרן החזו"א לפעמים ביקש מאחותו אשת מרן הסטייפלר שתהיה שומר שלו בלימודו.

ז. עוד הביאו שם שמרן החזו"א והסטייפלר זצוק"ל החמירו שלא להסתכל בשעון, ולא להוציא ספר מהארון בלי שומר, ושמרו זה על זה כשהוצרכו להסתכל על השעון ולהוציא ספר מהארון, ע"ש.

ח. עוד הביאו שם שמרן הסטייפלר זצוק"ל, גם באמירת "שניים מקרא" החמיר שלא לאומרו לאור הנר, ובליל שבת מכניסת השבת היה אומר שניים מקרא לאור היום והשמש, וממשיך עוד כך עד שהיה נעשה חושך, ולא היה שייך יותר לקרוא לאור היום, אשרי עין ראתה!

ואשרי עין ראתה מרנן ורבנן זצוק"ל בוהירותם בהלכה זו.

קריאה לאור הנר כנר של חבירו

שאלה: הנה דעת ה"בית הלוי" שמותר לקרוא לאור הנר "בנר של חבירו", שלא חיישינן שמא יטה, והטעם שאפי' שישבח את "השבת", אבל יזכור "שאינו שלו", ומחשש גזל יפרוש מלהנות, ומרן החזו"א פליג וסובר שאסור [וכן הביא באורחות רבינו (ח"ג בהוספות לח"א עמוד ר"ל), בשם רפ"ש זצ"ל, שכן פסק לו החזו"א].

וקשה שידוע שמנהג החזו"א היה בפסח, שהשתמש "בספרים של אחרים", מטעם שלא חיישינן שמא יבוא לאכול הפירורים שבתוך הספרים, מכיון שאינם שלו (וכמו שהביא מרן שליט"א במעשה איש (ח"ה עמוד צ"ד) שכך נהג החזו"א), וצ"ע מ"ש שלענין "חמץ" סומכים על זה להתיר בשל חבירו, ובשבת בחשש "שמא יטה" לא מתירים בנר של חבירו, וצ"ע.

תשובה: יש לחלק, ובכלל אין להשוות גזרות חכמים זו לזו. (דולה ומשקה, עמוד קנ"ג).

[א"ה: יתכן שהחילוק, שבפסח שהחשש שיבוא "לאכול" דבר של השני, שמכלה ממונו, ויותר "בדילי אינשי", משא"כ בשבת בהטיית נרו של חבירו שאינו מכלה ממונו, לא בדילי כ"כ, ודו"ק.

ומש"כ מרן שליט"א שאין להשוות הגזירות, יתכן לפרש שכאן בחשש "שמא יטה", מצאנו כמה דברים שאסרו מטעם "לא פלוג", ואין ללמוד מכאן, וצ"ע.

ועוד נראה פשוט, שחשש "שמא יטה" הוא אחד מגזירות חז"ל, וגם דברים רחוקים נכללים בגזירה מטעם לא פלוג, משא"כ שמא יאכל בחמץ בספרים לא היתה זאת גזירה של חז"ל רק חשש שחוששים, ובחשש רחוק אין חוששים.

בענין חשש הטייה כשאין יודע כלל צורת התיקון

והנה דרך אגב נזכיר ענין נוסף, שהנה קי"ל "שאדם חשוב" מותר לקרוא בלי שומר, שאין דרכו גם בחול להטות, ואין חשש שמא יטה. ויש להסתפק בגמורת "חשמלי" שצריך בשביל לתקנו קצת ידיעה (בסיסית) במושגי חשמל, איך הדין "באדם שאין לו כלל ידיעה בזה", וגם כשיתקלקל לא ידע כלל מה צריך לעשות בשביל לתקן, האם חיישינן אצלו שמא יטה או לא, ודשמא זהו כמו "אדם חשוב" שלא חיישינן (וכמו כן לענין מנורת גז, באדם שאין לו שום ידיעה בזה איך מתקנים, האם יהיה מותר לו או לא).

ויש שמועה בשם מרן שליט"א, שמרן שליט"א פסק שמותר לקרוא לאור לתקן חשמל וגז למי שאין לו כלל ידיעה בחשמל ובגז, ולא יודע מה צריך לתקן כשיתקלקל [ונוסיפים שאף אמר זאת "על עצמו", שהוא אין צריך שומר מטעם זה].

אבל יש שמועה שחזר בו, ולא סומך על פסקו זה להקל בלי שומר, וצריך לברר השמועות, ויתכן הטעם שחזר בו, מפני שאין לתת "תורת כל אחד בידיו", להחליט על עצמו שאין יודע לתקן (שלפעמים באמת כן יודע), ויחשוב שאין יודע, ולכן אין לעשות מזה היתר כלל ובלל, ודו"ק].

ע"פ בקשת מרן שליט"א
אין להורות הלכה למעשה ע"פ התשובות